

ІНТРО ДРУГЕ**Ботунова Галина Яківна**

заслужений працівник культури України, доцентка кафедри театрознавства Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (Харків, Україна)
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5251-5626>

**РОЛЬ РОМАНА ЧЕРКАШИНА
У ФОРМУВАННІ ВІТЧИЗНЯНОГО
КУРБАСОЗНАВСТВА**

Ключові слова: *Леся Курбас, Театр “Березіль”, Роман Черкашин, курбасознавство, український театр.*

Творчість Р.О. Черкашина була надзвичайно плідною та багатогранною. В історію українського театру він увійшов не тільки як талановитий актор, режисер, майстер художнього читання, педагог, але й як один з найбільш послідовних захисників та, сказати б, пропагандистів творчої діяльності і науково-теоретичної спадщини Леся Курбаса.

Свої спогади-роздуми, а як на наш погляд, глибоке театрознавче дослідження “Ми березильці” Роман Черкашин розпочинає зізнанням: “У молодості мені поталанило на вчителів. Першим своїм великим учителем я вважав і вважаю Леся Курбаса. Величезне враження на мене – вісімнадцятилітнього провінціала – справила вистава “Гайдамаки”, побачена у Києві навесні 1924 року” (8, с.13); “Побачене на сцені мене приголомшило, потрясло, вразило й захопило” (8, с. 18). Ці перші враження, як виявилось, стали визначальними в житті й творчості майбутнього митця, і вже через рік він вступив до Київського музично-драматичного інституту ім. М. В. Лисенка. Наставниками зі сценічного мистецтва стали учні Леся Курбаса – Гнат Ігнатович та Борис Тягно.

1928 року, після короткочасного навчання на Драма-тичних курсах при Театрі-студії Юрія Завадського в Москві,

Р. Черкашин та його дружина Ю. Фоміна стають акторами омріяного театру “Березіль”.

Усього п’ять років працював молодий митець під безпосереднім керівництвом Леся Курбаса, та цього вистачило, щоб Роман зробився переконаним березильцем, – як підкреслював сам Р. Черкашин, – “міцно і назавжди” (8, с. 33). Вистачило, щоб поряд із більш досвідченими акторами І. Мар’яненком та Б. Балабаном стати на захист Вчителя, як на ті часи без перебільшення ризикуючи своїм життям. Сьогодні, перечитуючи стенограму засідання Народного Комісаріату освіти УРСР від 5 жовтня 1933 року, переконаєшся, що молодий актор, якому було двадцять сім років, не тільки не побоявся протистояти цій розправі, але й спробував уголос проаналізувати ситуацію, протиставити безглуздим обвинуваченням логіку. Він сміливо заявляє, що не погоджується з “деякими товаришами”, зокрема із чи не найголовнішим та найвпливовішим опонентом Леся Курбаса Іваном Микитенком, підкреслює алогізм зняття з посади Л. Курбаса: “Яким чином могло утворитися становище, що існує керівник театру зі своєю лінією невірною <...> і поруч з цим існує колектив, який <...> принаймні подає великі надії” (3, с. 567).

Відстоюючи думку, що “Березіль” не може існувати без Л. Курбаса (бо інакше перестав бути “Березолем”), Р. Черкашин вступає в полеміку не тільки з І. Микитенком, а і з письменником О. Копиленком, із літературним критиком вульгарно-соціологічного напрямку, членом колегії НКО УРСР, одним із керівників ВУСПП С. Щупаком і навіть із головою засідання – заступником Наркома освіти УРСР А. Хвилею. Опоненти стверджують, що театр “Березіль” безперечно “хворий” і особливо яскраво цю хворобу показав тов. Черкашин” (3, с. 569). А. Хвиля називає промову Р. Черкашина “трагічною”, а його самого “жертвою” переконань Л. Курбаса, якими той “обплутав” всіх акторів <...>, “обворожив всіх вас” (3, с. 581, 583).

У контексті теми нашої доповіді важливо відзначити, що виступ Р. Черкашина мав не просто емоційний характер, – за-

хищаючи Вчителя, актор намагався навіть у цій драматичній ситуації проаналізувати, обґрунтувати творчий метод “Березоля” та його провідну роль у театральному процесі України. Проте доля Леся Курбаса вже була наперед визначена.

Після арешту видатного режисера активне осмислення його мистецьких принципів, що розпочалося ще в 20-ті роки, було припинене, у всякому разі – публічно. Однак його творчий метод, учення продовжували жити у сценічній практиці та педагогічній діяльності учнів: В. Василька, Л. Дубовика, Б. Тягна, М. Крушельницького, В. Чистякової, Й. Гірняка, Д. Власюка і, звичайно, Р. Черкашина.

Реабілітація Леся Курбаса відбувалася в декілька етапів протягом 1955 – початку 1957 років і, врешті, рішенням Харківського обласного суду від 19 квітня 1957 року справу було припинено через недоведеність складу злочину (1, с. 585).

Цьому, очевидно, якоюсь мірою сприяли свідчення групи провідних митців Харківського театру ім. Т. Шевченка, у тому числі й Р. Черкашина та Д. Власюка, які на той момент працювали вже в Харківському державному театральному інституті. До нас дійшли ці безцінні відомості, і 2016 року їх опублікувало видавництво “Смолоскип”.

Усі без винятку учасники групи, колишні учні та соратники Леся Курбаса – Л. Сердюк, Р. Черкашин, Д. Власюк, І. Мар’яненко, Д. Антонович-Будько, Л. Криницька, М. Верхацький – більшою чи меншою мірою віддаючи данину часо-ві, стверджують безпідставність звинувачень Леся Курбаса та необхідність його реабілітації. “Я переконаний, – пише Р. Черкашин, – що обвинувачення Курбаса у контрреволюційній шкідницькій, підривній діяльності було безпідставним <...>. Зняти з імені Курбаса пляму ворога народу і контрреволюціонера необхідно в інтересах історично правильного висвітлення минулого нашого театру, правильного виховання молодих кадрів” (1, с. 354).

Невипадково, що 12 листопада 1961 р. саме в Харківському державному театральному інституті, який очолювали

березільці Д. Власюк (директор) та Р. Черкашин (заступник директора), відбулася історична подія – перший в Україні вечір пам’яті видатного актора, режисера та педагога О. С. Курбаса. Стенограма, збережена в музеї при театрі ім. Т. Шевченка, свідчить, що на цьому заході виступали березільці: Д. Власюк, Л. Сердюк, Ф. Радчук, Б. Тягно, С. Ходкевич. Основним доповідачем був В. Василько. Узяв слово й Р. Черкашин, і це був чи не перший його публічний виступ про творчість Л. Курбаса після реабілітації митця.

Не применшуючи ролі студентства, зокрема четверокурсника режисерського факультету М. Шейка, нині знаного режисера, ми розуміємо, що без дозволу та сприяння керівництва інституту вечір (тим більше за участю таких гостей – головних режисерів Одеського українського драматичного театру В. Василька та Львівського театру ім. М. Заньковецької Б. Тягна, інших березильців) не міг би відбутися.

На думку багатьох науковців, цим заходом був започаткований рух із реабілітації творчих ідей Л. Курбаса та його самого в публічному просторі. Саме тоді й прозвучала думка, яку давно плекали березільці, – видати книгу спогадів про видатного театрального діяча. У підготовці збірки взяв участь і Р. Черкашин, написавши статтю “У вирі творчих шукань” – про найбільш драматичний і складний період роботи Л. Курбаса у 1928–1933 роках (5, с. 269–283). Ця розвідка була однією з найкращих і найґрунтовніших. Згодом, після виходу книжки, М. Верхацький, один із найбільш компетентних знавців творчості Курбаса, у листі до народної артистки України В. Чистякової, загалом позитивно оцінюючи вихід збірки спогадів, підкреслював, що деякі автори “сповзають на емоції, а не на висвітлення творчої методи видатного режисера”. Але є “і хороші статті: Власюк, Черкашин, а особливо короткий виступ І. Мар’яненка на пам’ятному засіданні колеги Наркомосу” (4, с. 163).

Власне, студія “У вирі творчих шукань” – не перша спроба Р. Черкашина публічно окреслити особливості роботи Л. Курбаса й театру “Березіль”. За три роки до виходу збірки, 25 квіт-

ня 1966 року, митець виступив із концептуальною доповіддю “Про творчі принципи режисера Леся Курбаса в 1928–1933 рр. та їх висвітлення в українському театрознавстві” на симпозіумі в Харківському театральному інституті. Як свідчить театрознавець Наталія Бондарева, Роман Черкашин запропонував нову стратегію вивчення “величезної та плідної” діяльності Л. Курбаса. Зокрема, на її думку, у подальших дослідженнях у центрі уваги Р. Черкашина буде «режисерська система Курбаса та її новаторство, художня природа театру “Березіль” як театру умовних, метафоричних форм, театральна педагогіка та організаційні новачі засновника “Березоля”» (2, с. 277).

Відтоді вплив Р. О. Черкашина на формування українського курбасознавства можна умовно поділити на декілька основних напрямів: науково-дослідницьку діяльність, консультативно-рецензійну та педагогічну.

Дослідницька робота на різних етапах вилилася в ряд важливих публікацій про діяльність самого Л. Курбаса, метод режисера та його учнів як носіїв цього методу – Леся Дубовика, Йосипа Гірняка, Валентину Чистякову та ін. Крім названих, слід, насамперед, відзначити такі роботи: “Леся Курбас у Харкові” (6), “Режисерський театр Леся Курбаса” (7), численні виступи на наукових конференціях, інтерв’ю, публікації в часописах, рецензії на наукові праці інших авторів.

Особливе місце не тільки в дослідницькому доробку Р. Черкашина, але й загалом у вітчизняному театрознавстві посідає остання робота науковця “Ми – березільці”, яка органічно увібрала в себе багато з раніше написаного та з відстані часу дала змогу автору дещо переосмислити, доповнити, уточнити формулювання, висновки, узагальнити унікальний режисерський і педагогічний досвід Леся Курбаса й у цілому “Березоля”, вплив на подальший розвиток українського театру в часи найжорстокіших заборон і в посткурбасівський період.

Не менш важливою сферою діяльності Р. Черкашина з правдивого, об’єктивного висвітлення творчості Вчителя й театру “Березіль” стала багаторічна консультативно-рецен-

зентська робота – із моменту підготовки та видання збірки спогадів (1969 р.) до останніх днів життя. Думку театрознавця цінували, із ним рахувалися найвідоміші курбасознавці: В. Василько, М. Верхацький, Н. Кузякіна, Л. Танюк, Н. Корнієнко, Ю. Бобошко, Н. Єрмакова, представники української діаспори. Наприклад, у найбільш драматичний період підготовки книжки спогадів, коли розгорівся конфлікт у середовищі самих березільців (які розділилися на “справжніх” та “несправжніх”), головний редактор збірки В. Василько з відчаєм писав М. Верхацькому: “Кому, як не Вам, мені, Ігнатовичу, Черкашину, які мають безпосереднє відношення до театральної науки, розв’язати, розплутати усі наукові терміни (йдеться про точне тлумачення, саму суть курбасівського терміна “перетворення”, навколо якого виникла суперечка)” (4, с. 147).

Так само цінувала думку Р. Черкашина, вірила в його об’єктивність, неупередженість єдина спадкоємиця Л. Курбаса – В. Чистякова. У листі до М. Є. Сиваченка, директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Т. Рильського Академії наук УРСР, вона наполегливо просила включити до комісії з редагування матеріалів О. С. Курбаса, збережених у фондах інституту, компетентних осіб – М. Верхацького, Ю. Смолича, Р. Черкашина та В. Василька (4, с. 173).

Прикладів, які свідчать про роль Р. Черкашина в правдивому та об’єктивному висвітленні творчості Л. Курбаса, можна навести багато. Тепло, із великою вдячністю пише про уроки високого професіоналізму, вимогливості й людяності від Р. Черкашина Н. Єрмакова (8, с. 8). Урешті, після багатолітнього листування з митцем, певної недовіри й суперечок на першому етапі, логічного висновку доходить чи не найбільш сувора та незалежна дослідниця березільської культури Н. Кузякіна: “Ви – та єдина людина, яка знала Л. Курбаса і з якою можна взагалі на цю тему говорити” (9, с. 325).

Ясна річ, на поширення, укорінення в мистецькій практиці вчення Л. Курбаса найбільш продуктивно впливала й без-

посередня творча діяльність Р. Черкашина (поряд з іншими учнями режисера на сцені театру ім. Т. Шевченка), а також його багатолітня педагогічна діяльність, спілкування зі студентами – із 1930-х до кінця життя.

“Найвищим виразом подвигу та відданості Вчителю, його пам’яті” (8, с. 9) називає Н. Єрмакова створення подружжям Черкашиних музею “Березоля”, де були зібрані безцінні матеріали про театр і його побутування в посткурбасівські часи. До музею збиралися “на вогник” театрознавці, літературознавці, там проводили заняття зі студентами та науково-дослідницьку роботу.

Цю ж функцію, по суті, протягом багатьох років виконувала квартира Черкашиних, де завжди гостинно, тепло приймали, допомагали, збагачували духовно та професійно, власним прикладом спонукаючи до вдосконалення й подальшої роботи.

Отже, своєю багатолітньою творчою, дослідницькою, публіцистично-критичною, консультативною та педагогічною працею Р. О. Черкашин суттєво впливав на формування вітчизняного курбасознавства, сприяв руйнації псевдонаукової концепції щодо Театру Курбаса, яка сформувалася в 30-ті – 40-ві роки й подекуди існувала аж до 70-х років ХХ ст. Достатньо згадати відповідні розділи у двотомнику нарисів “Український драматичний театр” (Т. 2, Київ : Наукова думка, 1959, радянський період), у московському виданні “Советский драматический театр” (у 6 томах) та ін.

Як активний учасник театрального процесу, Р. Черкашин глибоко аналізує творчу діяльність “Березоля” у 1928–1933 роках і в посткурбасівський період, аж до початку 50-х років. З великою достовірністю реконструює багато вистав, уводить до наукового обігу маловідомі постаті й факти, увиразнює, збагачує наше уявлення про березільську культуру загалом та її вплив на подальший розвиток українського театру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Розстріляного Відродження. Лесь Курбас і театр “Березиль”. Архівні документи (1927–1968) / упоряд., авт. передм. і коментарів О. Бертелсен. Т. 2. Київ : Смолоскип, 2016. 504 с.
2. Бондарева Н. М. К истории изучения жизни и творчества А. С. Курбаса украинской театроведческой наукой // Проблемы взаимодействия искусства, педагогики та теорії і практики освіти. Зб. наук. пр. Харків : ХДУМ імені І. П. Котляревського, 2005. Вип. 25. С. 270–275.
3. Лесь Курбас “...Я сприйняв це мовчки...”. Стенограма засідання Народного комісаріату освіти УРСР від 5 жовтня 1933 р. /вступ. ст. Т. Кіктевої, А. Стародуба // Життя і творчість Леся Курбаса / упоряд., наук. ред. Б. Козак. Львів, Київ, Харків : Літопис, 2012. С. 536–586.
4. Михайло Верхацький. 100 / упоряд. М. Лабінський. Київ : Проза, 2004. 240 с.
5. Черкашин Р. У вирі творчих шукань // Лесь Курбас. Спогади сучасників/ вступ. ст. та заг. ред. В. Василька; упоряд. М. Лабінський. Київ : Мистецтво, 1969. С. 269–283.
6. Черкашин Р. Лесь Курбас в Харькове // Лесь Курбас: Статті и воспоминания о Лесе Курбасе. Литературное наследие / сост. М. Г. Лабинский, Л. С. Танюк; вступ. ст. Н. Б. Кузякиной. Москва : Искусство, 1987. С. 127–149.
7. Черкашин Р. Режиссерский театр Леся Курбаса // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: зб. наук. пр. Харків : ХІМ ім. І. П. Котляревського. 2000. Вип. 5. С. 151–164.
8. Черкашин Р. Фоміна Ю. Ми – березильці. Театральні спогади-роздуми/ упоряд. В. Собіянський; передм. Н. Єрмакова. Київ : Акта, 2008. 348 с.
9. Черкашина М. За лаштунками Богині Кліо // Ми – березильці. Театральні спогади-роздуми/ Р. Черкашин, Ю. Фоміна; упоряд. В. Собіянський; передм. Н. Єрмакова. Київ : Акта. 2008. С. 322–325.

Galyna Botunova

Honored Worker of Culture of Ukraine,

Associate Professor at the Department of Theater Science,

I. P. Kotlyarevsky Kharkiv National University of Arts

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5251-5626>

THE ROLE OF ROMAN CHERKASHIN IN THE FORMATION OF UKRAINIAN KURBAS STUDIES

Key words: *Les Kurbas, Berezil Theater, Roman Cherkashin, Kurbas studies, Ukrainian theater.*

Creativity of R. Cherkashin was extremely fruitful and multifaceted. He entered the history of Ukrainian theater not only as a talented actor, director, master of art reading, teacher, but also as one of the most consistent defenders and, so to speak, propagandists of the creative activity and scientific and theoretical heritage of Les Kurbas.

Roman Cherkashin begins his memoirs-reflections, and, in my opinion, a deep theatrical research “We are from Berezil” with a confession: “In my youth, I was really lucky with my teachers. *I considered and still consider Les Kurbas to be my first great teacher.* I, an eighteen-year-old provincial, was greatly impressed by the play “Haidamaky”, which I saw in Kyiv in the spring of 1924” (8, p. 13); “What I saw on the stage stunned, shocked, impressed and captivated me” (8, p. 18). These first impressions, as it turned out, became decisive in the life and work of the future artist, and a year later he entered Lysenko Music and Drama Institute. Les Kurbas’s students Hnat Ignatovych and Borys Tyagno became his stage art teachers.

In 1928, after short-term studies at the Dramatic Courses at the Studio Theater of Yuri Zavadsky in Moscow, R. Cherkashin and his wife Y. Fomina became actors of the “Berezil” theater that they dreamed of.

The young artist worked under the direct supervision of Les Kurbas for only five years, but this was enough for Roman to become a keen Berezilietz, as he emphasized himself, “firmly and for-

ever” (8, p. 33). It was enough to stand up for the Teacher, along with more experienced actors I. Maryanenko and B. Balaban, risking their lives with no exaggeration.

Today, rereading the transcript of the meeting of the People’s Commissariat of Education of the Ukrainian SSR of October 5, 1933, you can see that the young actor, who was twenty-seven years old, was not only not afraid to stand up to this massacre, but also tried to analyze the situation out loud, to oppose logic to absurd accusations. He boldly declares that he does not agree with “some comrades”, in particular with perhaps the most important and influential opponent of Les Kurbas, Ivan Mykytenko, and emphasizes the alogism of L. Kurbas’s removal from his post: “How could a situation arise where there is a director of a theater whose beliefs are wrong <...> and next to that there is a team that <...> at least gives great hopes” (3, p. 567).

Defending the opinion that the “Berezil” cannot exist without L. Kurbas (because otherwise it ceases to be “Berezil”), R. Cherkashin enters into a controversy not only with I. Mykytenko, but also with the writer O. Kopylenko, with the literary critic of vulgar-sociological direction, collegium member of People’s Commissariat of Defense of the Ukrainian SSR, one of the heads of the All-Ukrainian Union of Proletarian Writers S. Shchupak and even with the chairman of the meeting – the deputy of the People’s Commissar of Education of the Ukrainian SSR A. Khvyliya. Opponents claim that the “Berezil” theater is “definitely “sick” and comrade Cherkashin showed this disease especially clearly.” (3, p. 569). A. Khvyliya calls R. Cherkashin’s speech “tragic”, and him himself a “victim” of L. Kurbas’s beliefs, with which he “confused” all the actors <...>, “bewitched all of you” (3, pp. 581, 583).

In the context of the topic of my report, it is important that R. Cherkashin’s speech did not just have an emotional nature, but, defending the Teacher, the actor tried to analyze and substantiate the creative method of the “Berezil” and his leading role in the theatrical process of Ukraine, even in this dramatic situation. However, the fate of Les Kurbas was already predetermined.

After the arrest of the outstanding director, the active study of his artistic principles, which began in the 1920s, was stopped, at least publicly. However, his creative method and teachings continued to live on in the stage practice and pedagogical activities of his students: V. Vasylo, L. Dubovyk, B. Tiahno, M. Krushelnytskyi, V. Chystiakova, Y. Hirniak, D. Vlasiuk and, of course, R. Cherkashin.

The rehabilitation of Les Kurbas took place in several stages during 1955 – the beginning of 1957, and finally, by the decision of the Kharkiv Regional Court dated April 19, 1957, the case was closed due to lack of evidence of the nature of the crime (1, p. 585).

This was obviously facilitated to some extent by the testimony of a group of leading artists of the Kharkiv Theater named after T. Shevchenko, including R. Cherkashin and D. Vlasyuk, who at that time were already working at the Kharkiv State Theater Institute. This priceless information reached us, and in 2016 they were published by Smoloskip publishing house.

All members of the group, former students and associates of Les Kurbas – L. Serdyuk, R. Cherkashin, D. Vlasyuk, I. Maryanenko, D. Antonovych-Budko, L. Krynytska, M. Verkhatsky – to a greater or lesser extent paying tribute to time, affirm the groundlessness of Les Kurbas's accusations and the need for his rehabilitation. "I am convinced," writes R. Cherkashin, "that the accusation against Kurbas of counter-revolutionary harmful, subversive activities was groundless <...>. It is necessary to remove from the name of Kurbas the stain of an enemy of the people and a counter-revolutionary in the interests of historically correct coverage of the past of our theater, correct education of young personnel" (1, p. 354).

It is no coincidence that on November 12, 1961, it was in Kharkiv State Theater Institute, headed by D. Vlasiuk (director) and R. Cherkashin (deputy director), both from the "Berezil", that a historic event took place – the first evening in Ukraine in memory of the outstanding actor, director and teacher O. S. Kurbas. Transcript preserved in the museum at the theater named after T. Shevchenko, testifies that at this event the following people from the "Berezil"

spoke: D. Vlasiuk, L. Serdiuk, F. Radchuk, B. Tiahno, S. Khodkevych. The main speaker was V. Vasylo. R. Cherkashin also spoke, and it was almost his first public speech about the work of L. Kurbas after the artist's rehabilitation.

Without underestimating the role of students, in particular the fourth-year student of the directing department M. Sheik, now a well-known director, we understand that without the permission and assistance of the institute's management, the evening (especially with the participation of such guests – the main directors of the Odesa Ukrainian Drama Theater V. Vasylo and the Lviv Theater named after M. Zankovetska B. Tiahno, other representatives of the "Berezil") could not take place.

According to many scholars, this event was the beginning of a movement to rehabilitate the creative ideas of L. Kurbas and himself in the public space. It was then that the idea, which had been cherished by the members of the "Berezil" for a long time, was expressed – to publish a book of memories about the outstanding theater actor. R. Cherkashin also took part in the preparation of the collection, writing the article "In the maelstrom of creative searches" – about the most dramatic and difficult period of L. Kurbas's work in 1928–1933 (5, pp. 269–283). This research was one of the best and most thorough. Subsequently, after the publication of the book, M. Verkhatskyi, one of the most competent connoisseurs of Kurbas's work, in a letter to People's Artist of Ukraine V. Chystiakova, generally positively evaluating the publication of the collection of memories, emphasized that some authors "slide into emotions, and not into highlighting the creative methods of an outstanding director." But, "There are also good articles: Vlasiuk, Cherkashin, and especially a short speech by I. Maryanenko at the commemorative meeting of the board of the Narcomos" (4, p. 163).

In fact, the studio "In the Whirlwind of Creative Searches" is not the first attempt by R. Cherkashin to publicly outline the features of the work of L. Kurbas and the "Berezil" theater. Three years before the release of the collection, on April 25, 1966, the artist gave a conceptual speech "On the creative principles of director

Les Kurbas in 1928–1933 and their coverage in Ukrainian theater studies” at a symposium in Kharkiv Theater Institute. According to theater critic Nataliia Bondareva, Roman Cherkashin proposed a new strategy for studying the “huge and fruitful” L. Kurbas’s activity. In particular, in her opinion, R. Cherkashin’s further research will focus on “Kurbas’s directing system and its innovation, the artistic nature of the “Berezil” theater as a theater of conventional, metaphorical forms, theater pedagogy and organizational innovations of the founder of the “Berezil” (2, p. 277).

Since then, the influence of R. O. Cherkashin on the formation of Ukrainian Kurbas studies can be conventionally divided into several main areas: scientific and research activity, advisory and review, and pedagogical activity.

Research work at various stages resulted in a number of important publications about the activities of L. Kurbas himself, the method of the director and his students as bearers of this method – Les Dubovyk, Yosyp Hirniak, Valentyna Chystiakova, and others. In addition to the above, the following works should be noted: “Les Kurbas in Kharkiv” (6), “Director’s Theater of Les Kurbas” (7), numerous speeches at scientific conferences, interviews, publications in magazines, reviews of the scientific works of others authors.

A special place not only in the research works of R. Cherkashin, but also in Ukrainian theater studies is occupied by the last work of the scientist “We are from Berezil”, which organically absorbed a lot of what had been previously written and from the distance of time gave the author the opportunity to rethink, supplement, clarify the wording, conclusions, to summarize the unique directorial and pedagogical experience of Les Kurbas and the “Berezil” in general, the influence on the further development of the Ukrainian theater in the times of the most severe prohibitions and in the post-Kurbas period.

An equally important sphere of R. Cherkashin’s activity with the truthful, objective coverage of the work of the Teacher and the “Berezil” theater became a long-term consulting and reviewer’s work – from the moment of preparation and publication of the col-

lection of memories (1969) until the last days of his life. The theater expert’s opinion was valued by the most famous Kurbas experts: V. Vasylo, M. Verkhatskyi, N. Kuziakina, L. Taniuk, N. Kornienko, Y. Boboshko, N. Yermakova, representatives of the Ukrainian diaspora. So, for example, during the most dramatic period of the preparation of the book of memories, when a conflict occurred among the members of Berezil themselves (who were divided into “real” and “fake”), the chief editor of the collection, V. Vasylo, desperately wrote to M. Verhatsky: “Who, if not You, me, Ihnatovych, Cherkashin, who are directly related to theater science, is to untangle all scientific terms (it is about the exact interpretation, the very essence of Kurbas’s term “transformation”, around which a dispute arose)” (4, p. 147).

The only heiress of L. Kurbas, V. Chiystiakova, also valued the opinion of R. Cherkashin, believing in his objectivity and impartiality. In a letter to M. E. Sivachenko, director of the Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, she persistently asked to include competent people – M. Verkhatskyi, Y. Smolych, R. Cherkashin and V. Vasylo in the commission for editing the materials of O. S. Kurbas, preserved in the funds of the institute, (4, p. 173).

There are many examples that testify to the role of R. Cherkashin in the truthful and objective coverage of the work of L. Kurbas. Warmly, with great gratitude, N. Yermakova writes about the lessons of high professionalism, demandingness and humanity from R. Cherkashin (8, p. 8). In the end, after many years of correspondence with the artist, after some mistrust and disputes at the first stage, N. Kuziakina, perhaps the most rigorous and independent researcher of Berezil culture, reaches a logical conclusion: “You are the only person who knew L. Kurbas and who you can talk about this topic with” (9, p. 325).

It is clear that the direct creative activity of R. Cherkashin (along with other students of the director on the stage of the T. Shevchenko Theater), as well as his many years of pedagogical activity, communication with students, had the most productive ef-

fect on the spread and rooting of the teachings of L. Kurbas in artistic practice – from the 1930s until the end of his life.

“The highest expression of feat and devotion to the Teacher and his memory” (8, p. 9) N. Yermakova calls the creation by the Cherkashins of the “Berezil” museum, where invaluable materials about the theater and its life in the post-Kurbas era were collected. Theatrical and literary experts used to gather at the museum, where they held classes with students and scientific research work.

The same function, in fact, was performed by the Cherkashins’ apartment for many years, where one could always find hospitality and warm receiving, help, spiritual and professional enrichment, encouraging to improve and further work by their own example.

Therefore, with his many years of creative, research, journalistic-critical, advisory and pedagogical work, R. O. Cherkashin significantly influenced the formation of Ukrainian Kurbas studies, contributed to the destruction of the pseudo-scientific concept of the Kurbas Theater, which was formed in the 1930s and 1940s and existed in some places until the 70s of the XX century. It is enough to mention the relevant sections in the two-volume essays “Ukrainian Drama Theater” (Vol. 2, K.: Naukova Dumka, 1959, Soviet period), in the Moscow edition “Soviet Drama Theater” (in 6 volumes), etc.

As an active participant in the theater process, R. Cherkashin deeply analyzes the creative activity of the “Berezil” in 1928–1933 and in the post-Kurbas period, up to the beginning of the 50s. With great credibility, he reconstructs many performances, introduces little-known figures and facts into scientific circulation, clarifies and enriches our idea of the Berezil culture in general and its influence on the further development of the Ukrainian theater.

REFERENCES:

1. Archive of the Executed Renaissance. Les Kurbas and “Berezil” theater; Archive documents (1927-1968) / Editor, pref. author and comments by O. Bertelsen. V. 2. Kyiv: Smolospip. 2016. 504 p.

2. Bondareva N. To the history of studying life and creativity of A.S. Kurbas in the Ukrainian theater and theater research // Problems of Interaction of Art, Pedagogy, Theory and Practice of Education. Collection of research papers. Kharkiv: I. P. Kotlyarevsky KhSUA. 2005. Issue 25. P. 270–275.

3. Les Kurbas “...I took it in silence...”. Transcript of the meeting of the People’s Commissariat of Education of the Ukrainian SSR on October 5, 1933. Introduction by T. Kikteva, A. Starodub // Life and work of Les Kurbas / Compiler, editor B. Kozak. Lviv, Kyiv, Kharkiv: Litopys. 2012. P. 536–586.

4. Mykhailo Verkhatskyi. 100 / Compiler M. Labynskyi. Kyiv: Proza. 2004. 240 p.

5. Cherkashin R. In the maelstrom of creative searches // Les Kurbas. Memories of contemporaries. Introduction and general editing by V. Vasylyko. Compiler M. Labynskyi. Kyiv: Mystetstvo. 1969. P. 269–283.

6. Cherkashin R. Les Kurbas in Kharkiv // Les Kurbas: Articles and memories about Les Kurbas. Literary heritage / Compiled by M. G. Labynskyi, L. S. Tanyuk. Introduction by N. B. Kuzyakina. Moscow: Iskusstvo. 1987. P. 127–149.

7. Cherkashin R. Director’s theater of Les Kurbas // Problems of Interaction of Art, Pedagogy, Theory and Practice of Education: Collection of research papers. Vol. 5. Kharkiv: I. P. Kotlyarevsky KhIA. 2000. P. 151–164.

8. Cherkashin R. Fomina Y. We are from Berezil. Theatrical memories-reflections. Compiled by V. Sobyianskyi; pref. by N. Yermakova. K.: Akta. 2008. 348 p.

9. Cherkashina M. Behind the scenes of the Goddess Klio // Cherkashin R., Fomina Yu. We are from Berezil. Theatrical memories-reflections. Compiled by V. Sobyianskyi; pref. by N. Yermakova. K.: Akta. 2008. pp. 322–325.

Translated by Anhelina Mamona